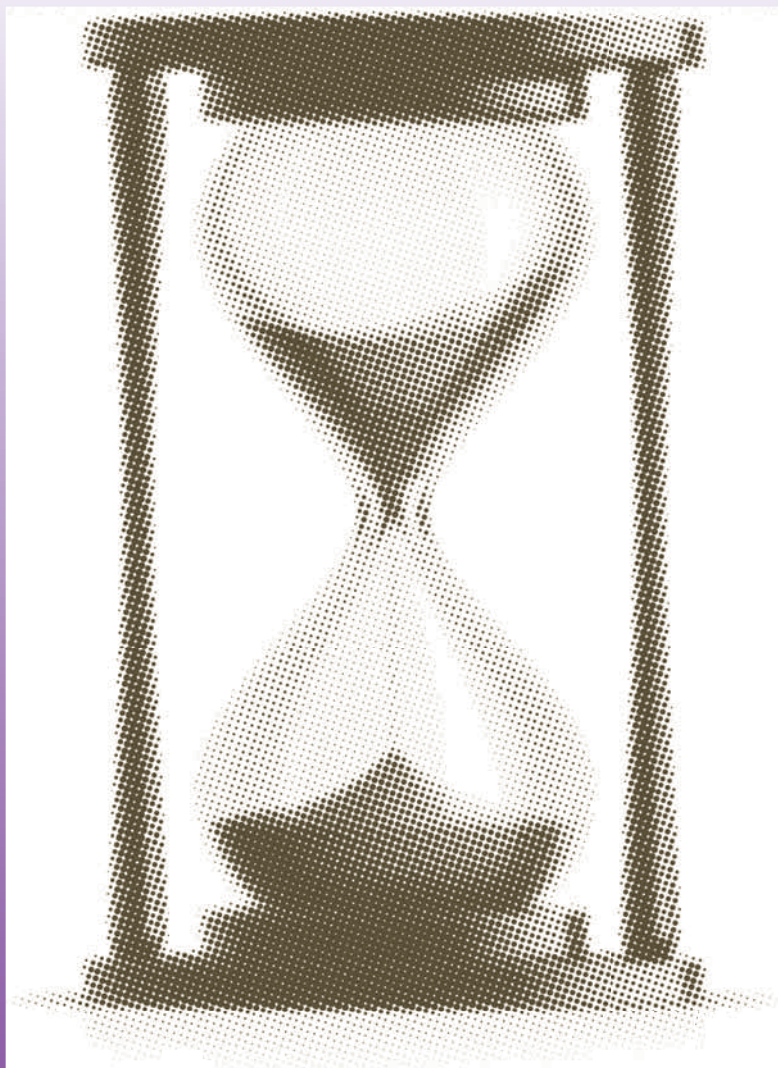

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262

Rajko Bratož, *Marcellinus von Dalmatien und die Frage der Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit* • Svít Komel, *Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške odveze na Kranjskem* • Miha Zobec, *Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891) med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot vaškega mogotca* • Tomasz Jacek Lis, *Austrian-Croat relations in Habsburg Bosnia and Herzegovina* • Žarko Leković, *An overview of Political, Diplomatic and Social Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War* • Biljana Ristić, *Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki* • Oto Luthar, *Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih vprašanjih zgodovinopisja*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1-262

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 10. april 2024.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2024: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2024

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 10, 2024.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2024): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935

Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASIX

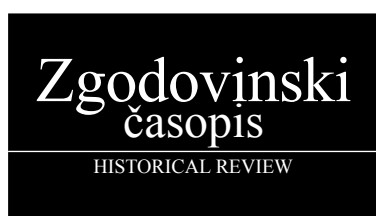
Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2024

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

Rajko Bratož , Marcellinus von Dalmatien und die Frage der Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit	8–29
Marcelin iz Dalmacije in vprašanje osamosvojitve Dalmacije v njegovem času	
Svit Komel , Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške odveze na Kranjskem	30–99
Land surveyor's relief: The influence of cadastral surveys on the execution of the land relief in Carniola	
Miha Zobec , Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891) med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot vaškega mogotca	100–119
Tomaj landowner and politician Anton Černe (1813-1891) between Vienna and his community of origin: a close-up look at the life of a village tycoon	
Tomasz Jacek Lis , Austrian-Croat relations in Habsburg Bosnia and Herzegovina	120–147
Avstrijsko-hrvaški odnosi v habsburški Bosni in Hercegovini	
Žarko Leković , An overview of Political, Diplomatic and Social Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War	148–166
Pregled političnih, diplomatskih in družbenih razmer v Črni gori na predvečer prve svetovne vojne	
Biljana Ristić , Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki	168–190
The Field Hospitals and Military Cemetery in Škofja Loka	
Oto Luthar , Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih vprašanjih zgodovinarstva	192–215
Summer with Thucydides. On Some Current Questions of Historiography	

Jubileji – Anniversaries

Osemdeset let prof. dr. Janka Prunka (Jure Perovšek)	218–221
Janko Prunk – An Octogenerian	
Salvator Žitko – osemdesetletnik (Dušan Mlacović)	222–224
Salvator Žiško – An Octogenerian	
Metod Benedik – osemdesetletnik (Bogdan Kolar)	225–228
Metod Benedik – An Octogenerian	

V spomin – In memoriam

Ana Benedetič (Tatjana Dekleva)	230–232
Miloš Fon (Rajko Bratož)	233

Kongresi in simpoziji – Congresses, Symposia

Poletna šola Okoljska zgodovina in historična ekologija Dinarskega krasa (Ljubljana, 25.–30. september 2023) (Brina Kotar)	236–238
Summer School Environmental History and Historical Ecology of the Dinaric Karst	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Žarko Lazarevič, Marta Rendla, Janja Sedlaček, Zgodovina zadružništva v Sloveniji (1856–1992) (Bojan Balkovec)	240–242
Ana Cergol Paradiž, »Bela kuga«: ilegalni abortusi in zmanjševanje rodnosti na Slovenskem v obdobju med obema vojnama (Irena Selišnik)	243–245
Daniel Siter, Rogaška Slatina pod kljukastim križem: zdravilišče med okupacijo 1941–1945 (Tomaž Teropšič)	246–248
Robovi, stičišča in utopije prijateljstva. Spregledane kulturne izmenjave v senci politike (Žiga Smolič)	249–253
Julie Rak, False Summit: Gender in Mountaineering Nonfiction (Julija Šuligoj)	254–258

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	259–262
Instructions for Authors	

Jubileji

Osemdeset let prof. dr. Janka Prunka

Leta hitro tečejo, a če nam ne uidejo, lahko storimo tisto, kar nas je spremljalo do tedaj. To velja tudi za jubilej uglednega zgodovinarja v domovini in v svetu, zaslužnega profesorja ljubljanske univerze in prepoznavno javno osebnost dr. Janka Prunka, ki je zdaj, tudi po svoji osemdesetletnici, še vedno polno predan svojemu zgodovinarskemu in drugemu ustvarjanju. Svojih osemdeset let je obhajal konec leta 2022 in da potrdimo, kar smo pravkar zapisali, se je v času, ki je med tem potekel, podpisal še pod eno

obsežno monografsko delo.

Janko Prunk je svojo življenjsko pot začel v Loki pri Zidanem Mostu 30. decembra 1942. Po opravljeni maturi na celjski gimnaziji je leta 1961 vpisal študij zgodovine in sociologije na Filozofski fakulteti (FF) v Ljubljani in se leta 1966 zaposlil na današnjem Inštitutu za novejšo zgodovino. Kmalu je postal eden od tistih raziskovalcev, ki so odločilno prispevali k razvoju vsebinsko širokega in modernega obravnavanja slovenske novejša zgodovine. Na FF je leta 1972 magistriral s temo *Slovenski krščanski socialisti med šestojanuarsko diktaturo 1929–1934*, 1976 pa doktoriral z obravnavo idejnopolitičnega razvoja krščanskosocialističnega gibanja na Slovenskem med svetovnima vojnoma. Disertacija je v knjižni obliki izšla pod naslovom *Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda* (1977). Za študijo je leta 1980 prejel nagrado Sklada Borisa Kidriča. V letih 1975–1979 je deloval kot profesor na Pedagoški akademiji v Ljubljani, v tem času (1976) pa je začel predavati tudi na današnji Fakulteti za družbene vede (FDV). Po vrnitvi na inštitut se je posvetil politični zgodovini Slovencev v prvi jugoslovanski državi ter posameznim vidikom političnega dogajanja med drugo svetovno vojno na Slovenskem. Pritegnila ga je tudi dinamika slovenske narodnopolitične misli. Leta 1986 je objavil študijo *Slovenski narodni programi: narodni programi v slovenski politični misli od 1848 do 1945*, v kateri je predstavil še izbrane politične programe iz tega obdobja. Študija je izšla tudi v srbskem jeziku. Zanj je leta 1987 prejel nagrado *Vstaje slovenskega naroda*. V tem letu je pripravil tudi zbornik člankov in razprav, ki jih je do leta 1945 napisal predvojni krščanski socialist akad. prof. dr. Bogo Grafenauer (*Slovensko narodno vprašanje in slovenski narodni položaj*).

Za Janka Prunka je značilno, da ob znanstvenem delu pozorno spremlja tudi tekoče družbeno in politično dogajanje. Konec osemdesetih let je bil plod tega zanimanja zbornik intervjujev, ki jih je objavil z vodilnimi ideologi in politiki starih in novih političnih strank ter predsednikom Predsedstva RS in slovenskim članom Predsedstva SFRJ Milanom Kučanom in dr. Janezom Drnovškom (*Nova slovenska samozavest: pogovori s slovenskimi političnimi prvaki*, 1990). V naslednjih letih je objavil še več knjig. Leta 1992 je izšel *Slovenski narodni vzpon: narodna politika (1768–1992)*, leto kasneje je v soavtorstvu z Branimirjem Nešovićem objavil prvi slovenski postsocialistični in postjugoslovanski učbenik za zgodovino 20. stoletja *20. stoletje: zgodovina za 8. razred osnovne šole*, leta 1994 je sledila *A brief history of Slovenia: historical background of the Republic of Slovenia* (1994–2008 je izšla tudi v italijanskem, nemškem, slovenskem in finskem jeziku) in v tem letu je presenetil še kot soavtor odličnega *Vodnika po slovenskih vinorodnih okoliših*. Leta 1995 je sodeloval pri pripravi sintetičnega pregleda *Ključne značilnosti slovenske politike v letih 1929–1955*, ki ga je za potrebe Državnega zbora RS pripravila skupina zgodovinarjev, leta 1996 pa je skupaj z Martinom Ivaničem pripravil *Osamosvojitve Slovenije: s kratkim orisom slovenske zgodovine*.

Če se zadržimo na monografski ravni Prunkovega raziskovalnega dela, nas čaka še navedba vrste problemsko širokih zgodovinopisnih in politoloških študij. Že leta 2003 je za Zentrum für Europäische Integrationsforschung Univerze Friedricha Wilhelma v Bonnu pripravil krajšo študijo *Die rationalistische Zivilisation – zasnovo svojih kasnejših vélikih del Racionalistična civilizacija: 1776–2000* (2008) in *Zgodovina Evrope v dobi racionalistične civilizacije 1775–2015* (2015). Leto kasneje je objavil *Zgodovino ideoloških spopadov med vojnama*, sledili sta *Parlamentarna izkušnja Slovencev* (soavtorici Cirila Toplak, Marjetka Hočevar, 2005, 2006), v kateri so predstavili slovensko parlamentarno dejavnost od leta 1848 do 2000 oziroma 2004, in nato *Racionalistična civilizacija 1776–2000*. Slednjo je nadgradil s svojim drugim monumentalnim delom – *Zgodovina Evrope v dobi racionalistične civilizacije*. Ti, v slovenskem zgodovinopisju edinstveni deli, razkrivata avtorjevo duhovno in kulturno razsežnost, vpeto v izjemno široko zgodovinsko, politološko, sociološko, filozofsko, kulturno, umetnostno, antropološko in etičnomoralno védenjsko obzorje, v katerem razjasnjuje zgodovinsko izoblikovanje moderne evropske družbe. Po našem prepričanju pomenita enega od ključnih kvalitativnih označevalcev slovenske zgodovinopisne misli. Na svoji knjižni polici bi ju moral imeti vsak, ki ga zanima domišljen in celovito podprt pogled na zadnjih 250 let evropske zgodovine. Če na tem mestu označimo Prunkovo razumevanje racionalizma, le-to izhaja iz Kantove kritike racionalizma ob koncu 18. stoletja. Kant je ob njega postavil transcendentno etiko, ki more uravnavati človekovo ravnanje in pustil transcendentno sfero veri. Za *Zgodovino Evrope v dobi racionalistične civilizacije* je leta 2016 upravičeno prejel *Zoisovo nagrado*.

Med obema zaobjemoma evropske zgodovine se je Janko Prunk ponovno posvetil tudi slovenski. Skupaj z Marjetko (Hočevar) Rangus je predstavil stoletje slovenskega političnostrankarskega razvoja 1890–1990 (*Sto let življenja slovenskih političnih strank 1890–1990*, 2014), to je od začetka večstrankarskega političnega

življenja na Slovenskem do njegovega ponovnega pojava po izteku socialističnega političnega monizma leta 1990. Ves čas svojega znanstvenega dela pa je sodeloval na vseh pomembnih zgodovinskih znanstvenih simpozijih doma in v tujini, ob tem objavljaj tudi v tuji znanstveni periodiki in vseskozi v domači, ter sodeloval pri leksikografskih, kronoloških in enciklopedičnih delih o obči in slovenski zgodovini. Lani je k njenemu poznavanju prispeval novo delo *Zgodovina slovenske politične misli*, v kateri je povezal in dopolnil svoja poglobljanja v novejšo narodno zgodovino in predstavil raznovrstne slovenske politične poti od pomladi narodov leta 1848 do sprejetja Ustave Republike Slovenije leta 1991.

Za Prunkovo znanstvenoraziskovalno pot je bilo pomembno izpopolnjevanje v tujini. Leta 1969 se je študijsko izpopolnjeval v Leipzigu, 1973 na Institut für europäische Geschichte v Mainzu in 1978 v École de hautes études en sciences sociales in na Institut Maurice Thores v Parizu. V študijskih letih 1984–1985 in 1994–1995 je bil kot Humboldtov štipendist gostujoči profesor na Univerzi v Freiburgu, kot gostujoči profesor pa je v letih 1988–1989 predaval tudi na Univerzi v Kölnu. Leta 1995 se je posebej posvetil pedagoškemu delu. Z inštituta je odšel na FDV, kjer so ga že leta 1988 izvolili so rednega profesorja. Na fakulteti je do upokojitve leta 2012 predaval občo zgodovino in zgodovino politične misli. Dejaven je bil tudi kot mentor pri diplomskih, magistrskih in doktorskih delih. V priznanje njegovemu pedagoškemu delu mu je Univerza v Ljubljani leta 2014 podelila naziv zaslužnega profesorja.

Živo zanimanje za aktualna družbena in politična vprašanja je Janka Prunka vodilo tudi v politiko. V letih 1992–1993 je bil minister za Slovence po svetu in narodnostne manjšine v Sloveniji v prvi Drnovškovi vladi. Leta 1999 je postal Ambasador znanosti Republike Slovenije, vrsto let pa je deloval v krščanskosocialističnem društvu 2000 in v uredniškem svetu društvene revije *Revija 2000*. Sodeloval je tudi z Uradom Vlade Republike Slovenije za informiranje in za njegove potrebe pripravil pregled slovenskega zgodovinskega razvoja, ki so ga vključili v publikacijo *Dejstva o Sloveniji* (poslovenjeni naslov); publikacija je v letih 2007–2011 izšla v španskem, angleškem, francoskem in nemškem jeziku.

Pri tako živem in išočem duhu, ki vodi Janka Prunka, nas ne more presenetiti, da je svojo ustvarjalno silo izrazil tudi na literarnem področju. Leta 2021 je objavil roman – *Iskanje pristana*, s katerim je storil tisto, kar le izjemoma priključijo poznavalce posameznih zgodovinskih obdobj in njihove idejne podobe. Ob celotnem korpusu opravljenih raziskav se je odločil še za literarno preslikavo svojega razumevanja obdobja in ljudi, ki so ga kot zgodovinarja opazno zaznamovali: krščanskih socialistov v idejnem in političnem zgoščevanju časa pred drugo svetovno vojno na Slovenskem in v prvih letih njenega poteka. Pred ta duhovni, čustveni in umetniški izziv ga je postavil navdih za izris osebnega videnja posameznikovih eksistencialnih preizkušenj, ki mu jih nameni prelomno zgodovinsko dogajanje. Roman temelji v avtorjevem personalističnem prepričanju v družbeno ureditev, ki osebo kot moralni subjekt, absolutno spoštuje.

Janko Prunk je mnogo prispeval k slovenskemu zgodovinopisju in družboslovni misli. S svojo raziskovalno zavezanostjo že dolga leta širi spoznavni prostor

naše vede in razjasnjuje zgodovinsko pogojenost bivanjskega položaja današnjega slovenskega človeka. V to ga vodijo intelektualna prodornost, velika strokovna razgledanost in volja po sprejemanju vsakovrstnih izzivov, ki se prikazujejo na njegovem miselnem polju. V zavesti o teh duhovnih dobrinah mu iskreno čestitamo za njegovih jubilejnih osemdeset let in želimo nadaljnji snovateljski pogled v prihodnost!

Jurij Perovšek

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262